

RISKLARNI BOSHQARISH JARAYONI USULLARI

RIZOYEV FARRUX HIKMATILLOYEVICH

“NKMK” AJ Shimoliy kon boshqarmasi Avtomobil transporti boshqarmasi, Byudjetlashtirish va kontrolling byuro boshlig’i

Annotatsiya: Koxona moliyaviy holatining diversifikatsiyasi turli moliyaviy operatsiyalardan daromad olish alternativ imkoniyatlaridan foydalanishni ko‘zda tutadi. Bunda agar ko‘zda tutilmagan holatlar natijasida moliyaviy operatsiyalardan biri zararli bo‘lib qolsa, boshqa operatsiyalar daromad olib keladi. Qimmatli qog‘ozlar portfelining diversifikatsiyasida investitsion portfelning daromadlilik darajasini kamaytirmasdan investitsion risklarni pasaytirish imkoniyatini beradi.

Kalit so‘zlar: Tashqi bozor, Koxona, Real investitsiyalash, Xorijiy kompaniyalar

Tashqi bozorlar butun moliya bozoriga ta’sir ko‘rsatadi, ya’ni ular investitsion institutlar, banklar, moliyaviy kompaniyalarning faoliyatiga ta’sir ko‘rsatadi. Tashqi faktorlarga butun bir mamlakat iqtisodiyotida sodir bo‘layotgan jarayonlar kiradi: harbiy harakatlar, fuqarolarning tashvishlanishi, inflyatsiya va deflyatsiya, markaziy bank hisob stavkasining o‘zgarishi, tijorat banklarining depozit va kreditlar bo‘yicha foiz stavkalarining o‘zgarishlaridir.

Diversifikatsiyaning turli shakllari mavjud bo‘lib, ularning asosiylari quyidagi chizmada keltirilgan. Koxona moliyaviy holatining diversifikatsiyasi turli moliyaviy operatsiyalardan daromad olish alternativ imkoniyatlaridan foydalanishni ko‘zda tutadi. Bunda agar ko‘zda tutilmagan holatlar natijasida moliyaviy operatsiyalardan biri zararli bo‘lib qolsa, boshqa operatsiyalar daromad olib keladi. Qimmatli qog‘ozlar portfelining diversifikatsiyasida investitsion portfelning daromadlilik darajasini kamaytirmasdan investitsion risklarni pasaytirish imkoniyatini beradi.

Real investitsiyalash dasturining diversifikatsiyasi bunda real investitsion portfelni shakllantirish sohasida korxonaga uncha katta bo‘lmagan kapital sig‘imiga ega bir nechta loyihalarni realizatsiya qilish dasturlariga bitta yirik investitsion loyihadan iborat bo‘lgan dasturga nisbatan ustunlik berish tavsiya etiladi. Xaridorlar diversifikatsiyasi tijorat kreditlashda vujudga keladigan kredit riskini pasaytirishga xizmat qiladi. Korxonada depozit qo‘yilmalarining diversifikatsiyasi bir nechta banklardan daromad olish maqsadida vaqtincha bo‘sh turgan yirik pul mablag‘larini joylashni ko‘zda tutadi.

Korxonada valyuta savatining diversifikatsiyasi tashqi iqtisodiy operatsiyalarni amalga oshirish jarayonida valyutaning bir nechta turini tanlashni ko‘zda tutadi (bu valyuta riskini minimallashtirish imkonini beradi).

Xedjirlash korxonada tomonidan riskni boshqa tarafga o‘tkazib yuborish yo‘li bilan prognoz qilayotgan daromad darajasini sug‘urtalash uchun foydalaniladi. Foydalanilayotgan qimmatli qog‘ozlar turiga bog‘liq holda moliyaviy resurslarni xedjirlashning bir nechta turi mavjud:

- fyuchers shartnomalaridan foydalanish orqali xedjirlash;
- «svop» operatsiyasidan foydalanish orqali xedjirlash; Risklarni pasaytirishning boshqa usullari va yo‘llari ham mavjud;
- korxonada faoliyatini strategik rejalashtirish;
- shartnomalarga kiritilgan jarima sanksiyalari tizimi hisobiga mumkin bo‘lgan moliyaviy zararlarning qoplanishi ta’minlanadi;
- hamkorlar bilan shartnomalardagi fors-major vaziyatlar ro‘yxatini qisqartirish;

- korxonada aylanma mablag‘larini boshqarishni takomillashtirish;
- moliya bozori to‘g‘risidagi qo‘shimcha ma‘lumotlarni yig‘ish va tahlil qilish;
- tashqi muhit va moliya bozori kon‘yunkturasining o‘zgarish tendensiyalarini prognoz qilish;
- xo‘jalik faoliyatining axborot bilan ta‘minlash darajasini oshirish;

Korxonada menejerlarining risklarni boshqarishdagi asosiy vazifalaridan biri bo‘lib, risklarni paydo bo‘lish manbalarini aniqlash, ularni bartaraf etishning alohida yo‘llari va usullarini belgilash hamda bunday risklarni kelgusida oldini olish bo‘yicha aniq chora-tadbirlar ishlab chiqish hisoblanadi. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida korxonalarda risklarni boshqarish mexanizmini to‘g‘ri tashkil etish va risklarni samarali boshqarish, korxonaning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish bilan birgalikda ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish jarayonini uzluksizligini ta‘minlovchi muhim omillardan biri sanaladi.

Xorijiy kompaniyalarda risklarni boshqarish bo‘yicha alohida bo‘limlar va mas‘ul xodimlar tayinlangan bo‘lib, ushbu bo‘lim yoki risk-menejmentining asosiy funksiyalariga quyidagilar kiradi:

- risklarni yuzaga kelish sohalari va manbalarini aniqlash;
- risklarni kamaytirish yo‘llari va usullarini belgilash;
- risklarni sug‘urtalash jarayonini boshqarish;
- risklarni bashoratlash;
- diversifikatsiyalash jarayonini boshqarish;
- risklarni boshqarish va kamaytirish bo‘yicha ishlarni tashkil etish;
- rag‘batlantirish;
- nazorat va boshqalar.

Risk-menejmentining asosiy maqsadi tadbirkorlik faoliyatining maqsadi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, bozor qonuniyatlaridan kelib chiqqan holda risklarni kamaytirish yoki oldini olishning eng optimal usulini tanlash hisobiga foydani maksimalashtirish hisoblanadi.

Xulosa o‘rnida aytish mumkin, iqtisodiyotni rivojlanish siklining har qanday bosqichida ham korxonalarda riskni samarali boshqarish dolzarb hisoblanadi. Shuning uchun ham korxonalar moliyaviy siyosatini ishlab chiqishda riskni boshqarishga alohida e‘tiborni qaratish lozim. Korxonada riskni boshqaruvchi menejerlar yuksak mahorat, nazariy bilimlarning mukammalligi va chuqur amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘lishi lozim. Mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan korxonalar xorijiy davlatlarning bu boradagi ilg‘or tajribalarini o‘rgangan holda amaliyotga tatbiq qilishlari istiqbolda ijobiy natajalarga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Е.В. Минко, А.Е. Минко. «Методы прогнозирования и исследования операций» Учебное пособие. Москва «Финансы и статистика» 2010 г – 480 стр.
2. Е.А.Гомонко, Т.Ф.Тарасова «Управление затратами на предприятии» Учебник. Москва «КНОРУС» 2009 г. 295 стр.
3. Тепман Л.Н. «Корпоративное управление. Учебное пособие. Москва «КНОРУС» 2010 г. 244 стр.
4. Tursunov Sh.A. «Moliyaviy Menejment» o‘quv qo‘llanma, Toshkent 2007.
5. O‘rolov A. Korxonada menejmenti asoslari. // J. Korxonani boshqarish -2007 yil № 1.

6. Самогородская М.И. Рекомендации по проведению экспертизы инвестиционных проектов, претендующих на включение в региональную инвестиционную программу // Ж. Менеджмент в России и за рубежом, 2008 год № 1.

7. Hamdamov O.N. Korxonalarda inqirozga qarshi boshqaruvni tashkil etish masalalari. // «Moliya» jurnali 2010-yil